

História a súčasnosť urbáriátu Veľké Stankovce

Význam slova „urbariát“ pochádza z latinského výrazu urbarium – mestská pozemková kniha. V súčasnosti týmto pojmom označujeme pozemkové podielové spoločenstvo vlastníkov lesných pozemkov, trvalých trávnatých pozemkov, rybníkov a jeho základy môžeme nájsť v tzv. urbároch.

Urbárom sa nazývala kniha, do ktorej sa zapisoval súpis pôdy na panstve šľachtica. Pôda, ktorú vlastnila šľachta a zemepáni sa rozdeľovala na dva druhy:

- panskú (dominikál), jej obrábanie zabezpečoval zemepán prostredníctvom poddaných;
- urbársku (rustikál), ktorá síce patrila tiež zemepánovi, ale bola poddaným daná do užívania bez právneho nároku na túto pôdu, ale so záväzkami plniť si urbárske povinnosti voči majiteľovi pôdy – odvádzať zemepánovi dane, poplatky formou peňazí, práce alebo naturálií.

Urbáre vznikali najprv z iniciatívy majiteľov panstiev a evidovali aj platby a dávky poddaných, ktorí hospodárili na poddanských usadlostiach na panstve, voči majiteľovi panstva.

Tereziánsky urbár bolo nariadenie Márie Terézie z roku 1767 upravujúce jednotne v celej krajine vzťahy medzi zemepánmi a ich poddanými.

„Prvotnou myšlienkou, ktorá viedla Máriu Teréziu k vydaniu tohto reformného nariadenia bol jej záujem na zlepšení hospodárskej situácie Uhorska. K nemu mali napomôcť

aj zvýšené výbery daní. V úsilí zabezpečiť a zvýšiť odvod daní vzrastal záujem viedenského dvora na zmene postavenia poddaných. Na sneme v r. 1764 – 1765 vystúpila preto panovníčka s návrhom, aby v zmysle už zabudnutého zákona z r. 1723 sa postavenie poddaných všade upravilo urbármi, pričom si vyhradzovala právo hlavného dozoru pri ich schvaľovaní.

Uhorská šľachta však považovala vzťah medzi zemepánmi a poddanými za vzťah čisto súkromnoprávny a nemienila na danom stave nič meniť.

Mária Terézia však bola pevne rozhodnutá situáciu riešiť. Dvor využil sťažnosti poddaných v niektorých zadunajských stoliciach (ktoré vyústili do otvorenej rebélie) a vydal pre ne v rokoch 1765 a 1766 čiastkové urbáre. V januári 1767 pristúpila Mária Terézia k vydaniu jednotného nariadenia – tereziánskeho urbáru.

Základnou črtou tereziánskej urbariálnej reformy bol úmysel uviesť dávky a povinnosti poddaných voči zemepánovi do určitého pomeru s rozsahom pôdy, ktorú mal v úžitku. Urbár súčasne stanovil maximálnu hranicu feudálnej renty. Poddanské dávky a povinnosti sa určili jednotne pre celú krajinu. Pôda, ktorú poddaní využívali, sa v urbári delila na tzv. intravilán, "domový grunt", a extravilán, "chotárny grunt", teda polia a lúky.

Sedliak hospodáriaci na

celej usadlosti, bol povinný odpracovať ročne na panskej pôde (tzv. dominikáli) 52 dní so

záprahom alebo 104 dní pešo. Na polovicu, štvrtinu alebo osminu usadlosti bola robota na panskom úmerne nižšia. Želiari s domom museli na panskom odpracovať ročne 18 dní, želiari

bez domu 12 dní. Poddaní sa na tri dni v roku museli zúčastniť aj poľovky svojho zemepána (ako nadháňači), zároveň boli povinní odviezť mu z poľa deviatok (teda jednu desatinu z úrody), a tiež doviezť z hory drevo. Sedliaci a želiari s domom museli za "domový grunt";

platiť zemepánovi ročne jeden zlatý ako peňažnú rentu. Okrem deviatku boli poddaní povinní odovzdávať zemepánom aj tzv. dary: dve sliepky, dva kapúny, holbu topeného masla a kopu vajec (t.j. 5 tuctov, 5x12=60 vajec). Tridsať usadlostí spoločne odovzdávalo ročne jedno teľa. Tieto naturálne dávky mohli byť po dohode so zemepánom vymenené za financie.[1] Zavádzanie urbára narazilo spočiatku na mimoriadne ostrý odpor uhorskej šľachty. Na Slovensku sa najviac búrila šľachta v Bratislavskej, Nitrianskej a Hontianskej stolici. Odvolávajú sa na tradície protestovala proti zavádzaniu reforiem a žiadala zachovanie súčasného stavu. Napokon pod vplyvom okolností i neústupnosťou panovníčky sa podvolila. Do roku 1774 zaviedli tereziánsky urbár vo všetkých slovenských stolicach“.*

*Zdroj: Wikipedia

Urbárska spoločnosť Veľké Stankovce bola založená v roku 1992 na Valnom zhromaždení členov. Ešte predtým ako Urbárska spoločnosť začala obhospodarovať lesné pozemky a trvalé

trávne porasty bolo potrebné prinavrátiť vlastnícke a užívacie práva. Výbor Urbáru v súlade so zákonom 229/1991 Zb. o úprave vlastníckych vzťahov k pôde a inému poľnohospodárskemu majetku vynaložil veľké úsilie o prinavrátenie týchto vlastníckych a užívacích práv od Štátnych lesov Trenčín. Bol to zložitý a zdĺhavý proces s úspešným koncom.

Po účinnosti zákona číslo 181/1995 Z.z.. o pozemkových spoločenstvách v roku 1995 došlo k zmene na samostatné spoločenstvo Združenie urbárskej a pasienkovej spoločnosti, pozemkové spoločenstvo Trenčianske Stankovce, časť Veľké Stankovce (ďalej ako „ZUPS“) Pre ZUPS máme vypracovaný a schválený lesný hospodársky plán na obdobie 10 rokov. Na základe tohto plánu hospodárime v lese, vykonávame ťažbu drevnej hmoty, zabezpečujeme a

vykonávame práce pri pestovaní lesa a zakladáme nové porasty pre budúce generácie. Naše lesné porasty sa nachádzajú v katastri Veľké Stankovce. Obhospodarovanie lesa je pomerne zložitá a to z dôvodu výškovej členitosti terénov našich porastov. Drevinové zastúpenie tvoria listnaté dreviny s prevahou buka, duba, hrabu, primiešaním brezy a jelše a ihličnaté dreviny smreka a s primiešaním jedle, smrekovca a borovice. Na ťažbu je používaná

lesná technika a to lesný kolesový traktor externého dodávateľa. Ťažba je vykonávaná prostredníctvom externého dodávateľa.

Taktiež obhospodarujeme pozemky – trvalé trávne porasty v katastri Veľké Stankovce, Rozvadze a Zemianske Lieskové. Kedysi v nedávnej minulosti sa na nich pásaval dobytok. Výmera lesných pozemkov, trvalých trávnatých pozemkov, ornej pôdy a ostatných plôch je spolu 383,19 ha.

Pre sprístupnenie lesných porastov v lokalite Belice a ďalej bola v sedemdesiatych rokoch minulého storočia vybudovaná bezprašná asfaltová lesná cesta, ktorá naďalej slúži ako prístup

k ťažbe drevnej hmoty.

Uvedomujeme si, že je potrebné upravovať a udržiavať nielen túto cestu, aj ďalšie lesné cesty, ktoré sú nevyhnutne potrebné na hospodárenie v lesoch. Vybudované lesné cesty slúžia

aj našim členom a občanom na zber lesných plodov. Členovia ZUPS pravidelne poriadame brigády na ich údržbu.

Lesné pozemky a trvalé trávne porasty má v prenájme Poľovnícka spoločnosť Žilákovec. V

lesoch žije lesná zver a to hlavne jelenia, srnčia a diviáčia.

Taktiež trvalé trávne porasty v spoločnom vlastníctve ZUPS na základe nájomnej zmluvy obhospodaruje PD Inovec Trenčianske Stankovce, Slovenský rybársky zväz – mestská organizácia Trenčín a tiež sú predmetom prenájmu fyzickým osobám za účelom nepoľnohospodárskeho využitia prenajatých pozemkov na záhradkárske a rekreačné účely.

Priebežne v kalendárnom roku zabezpečujeme plnenie lesného hospodárskeho plánu a hospodárenie s majetkom ZUPS tak, aby sme zabezpečili nielen rozdelenie výsledku hospodárenia našim členom ZUPS (dividendy), ale aj zabezpečili financie na rozvoj a investície.